

Достончилик

Достон — лиро-эпик жанр, оғзаки ва ёзма адабиётдаги катта ҳажмга эга бўлган эпик асар. «Достон» сўзи қисса, хикоя, саргузашт, таъриф ва мактов маъноларида ишлатилади. Оғзаки ижод намунаси бўлган достонлар кўплаб вариантларга эгаллиги (Мисол учун биргина «Алпомиш» достонининг 50га яқин, «Гўрўғли» туркум достонларининг юзга яқин вариантлари ёзиб олинган), жамоавийлиги, анъанавийлиги билан ёзма адабиёт намунаси бўлган достонлардан ажралиб туради. НММ энг юксак намунаси бўлган достонлар оғзаки ўзлаштирилади, оғзаки ижро этилади ва оғзаки тарзда мерос колдирилади. Достон ижрочиси – бахшини республикамизда турли номлар билан аташади.

Достонларнинг тарихий асослари жуда қадимий бўлиб, унда тарихий воқеалар халқ фантазияси асосида умумлашган образларда ўз ифодасини топади. Достонлар кенг қамровлиги ва ҳажмининг катталиги, сюжетининг сертармоқлиги ва драматизмининг ўткирлиги, персонажларининг кўплиги

билан ажралиб туради. Ўзбек халқ достонлари орасида «Гўрўғли» ҳамда «Рустамхон» достонлари туркумлиги мавжуд бўлиб, улар ҳам ўз навбатида кўплаб вариантларни ўз ичига қамраб олади.

Достонлар ўз мазмун моҳиятига кўра қаҳрамонлик («Алпомиш», «Гўрўғли»), жангнома («Юсуф билан Аҳмад»), романик («Малика Айёр», «Далли», «Кунтуғмуш») тарихий («Хуршидой», «Шайбонийхон»), китобий («Фарход ва Ширин») каби турларга бўлиниб ўрганилиб келинган бўлсада, булар орасида қаҳрамонлик ва романик достонлар ўз бадий хусусияти, эпик қўлами, мазмун-моҳияти, оғзаки ижодга қўйилган мезонлар нуктаи назаридан алоҳида ажралиб туради.

«Қаҳрамонлик» икки маънода — кенг маънода, умуман ўзбек эпосига нисбатан, тор маънода, унинг бир турига нисбатан ишлатилади. Қаҳрамонлик достонлари бизгача соф ҳолида «Алпомиш» мисолида етиб келган. «Алпомиш» достонининг минг йиллиги 1999 йилда Республкамизда халқаро миқёсда кенг нишонланди.

Романик достонларда кўтаринки, романтик севги мотивлари достон қаҳрамонларининг фантастик, ғайри табиий саргузаштлари гирдобида тасвирланади. «Кунтуғмуш», «Далли», «Равшан», «Малика айёр» каби оғзаки ижод намуналари ана шундай достонлар сирасига киради.

Халқ достонларини қуйлаш анъаналари ҳозирги даврга қадар яшаб келмоқда. Ўзбекистоннинг Сурхондарё, Қашқадарё, Самарқанд ҳамда Хоразм вилоятларида яшаб ижод этаётган бахшилардан кўплаб достон намуналари бугунги кунда ҳам ёзиб олинмоқда.

Doston Art

Doston is a lyric-epic genre, a large-sized epic work in oral and written literature. The word “doston” is used in the meaning of “narrative”, “story”, “adventure”, “description” and “praise”. Dostons, which are examples of oral creativity, differ from those which are examples of written literature, with existence of versions (for example, nearly 50 versions of doston “Alpomish”, and about 100 doston from the cycle of “Goroghli” were written down up to present), universality and traditionalism. Dostons, which represent the brightest examples of intangible cultural heritage, are usually mastered, performed and transmitted orally. And bakhshis, who are performers of doston, are called differently across Uzbekistan.

Dostons have very ancient historical roots. They, based on the imagination of the people, reflect historical events through generalized characters. Dostons stand out with their large-sized and large-scale coverage, acuteness

of dramatic plot and existence of many characters. From among Uzbek folk doston cyclicality is present in such doston as “Goroghli” and “Rustamkhon”, each of which, in turn, has a number of versions.

Dostons, based on the content, are divided into the following types: heroic ones (“Alpomish”, “Goroghli”), jangnoma or sagas about battles (“Yusuf and Akhmad”), romantic ones (“Malika Ayyor”, “Dalli”, Kuntughmush”), historical ones (“Khurshidoy”, “Shayboniykhon”) and book-based ones (“Farkhad and Shirin”). Nevertheless, from the perspective of artistic feature, size, content and criteria, heroic and romantic doston stand out significantly.

The term “heroic” in Uzbek folklore studies is used in two senses. In the broad sense, and in general, it is used in relation to Uzbek epos. In the narrow sense it is used in relation to one of doston types. From among heroic doston, which reached us in their pure form, it is possible to mention the doston of “Alpomish”. Notably, one thousandth anniversary of “Alpomish” doston was celebrated worldwide in 1999.

In romantic doston, elevated, amorous motives are to be found in the whirlpool of fantastic and supernatural adventures of a hero. Such examples of oral folk art as “Kuntughmush”, “Dalli”, “Ravshan”, “Malika Ayyor” represent romantic doston.

The traditions of singing of folk doston continue to exist to these days. At present many examples of doston are being documented from bakhshis living and working in Surkhandaya, Kashkadarya, Samarkand and Khoresm regions of Uzbekistan.